

3.^m Hinc cum Deus creavit, si actio eius spectetur est aeterna, ideoque in aeternitate creavit; si terminus, creavit non in aeternitate sed in tempore vel potius cum tempore.

CAPUT III.

De vita divina.

THESIS XVIII^a

Scientia divina in se spectata I a) est actus necessarius; b) non est realitas distincta ab essentia Dei; c) sed est actus substantivus: d) infinitus, e) independens, f) unus. II Idcirco a) nec veluti a facultate cognoscitiva egrediens concipi potest, nec b) ratiocinatio gignitur, nec c) ex idearum compositione aut divisione coalescit. III Tandem est cuiusque obiecti cognoscibilis comprehensiva.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Scientia Dei spectari potest tum prae actu immanente quo obiecta exprimuntur a cognoscente, tum prae obiectis ipsis ad quae refertur. Primo modo dicitur spectata *in se*, altero modo *terminative*. Nunc ut in se est spectata scientia Dei

a) Est actus necessarius: quia cognitio est perfectio simplex: omnis autem perfectio simplex est necessaria Deo. Praeterea Deus est causa prima, causa autem prima non potest esse nisi intelligens; causa enim prima vel est causa necessaria, vel libera; atqui non potest esse causa necessaria: 1° quidem quia causa necessaria non est causa in agendo independens, nam positis debitis conditionibus necessario agit: pendet ergo ab illis; causa autem prima est omnino independens. 2° Causa necessaria vel agit quantum potest, vel determinatur ab adiunctis ad agendum hoc potius quam illud, vel seipsam determinat. Si primum, a) cum causa

prima possit indefinita, existerent actu omnia; haec porro si actu ponantur constituunt actualem multitudinem non finitam, ideoque infinitam (O. Th. XXIX) quod repugnat: b) cum inter haec, singula habeant suum oppositum sive proprie, sive improprie (D. n. XXXIII), cum quo simul esse non possunt, affectio unius erit destructio alterius; ideoque nihil existere poterit. Si secundum, ergo a in ea non est ultima et adaequata ratio existentiae effectus, quia haec ratio complectitur etiam existentiam talium adiunctorum a quibus effectus existentia pendet; quae tamen adiuncta supponuntur a causa necessaria; ideoque b neque esset causa omnium quae sunt: igitur non esset causa prima. Si tertium: ergo est causa libera, non necessaria. Atqui causa libera est intelligens: ergo oportet ut causa prima sit intelligens: et quidem in actu; secus enim nunquam actu cognoscere posset, quia mutari nequit: et proinde nunquam posset existere causa alicuius effectus.

b) Non est realitas distincta ab essentia Dei, quia in Deo nulla est compositio physica (Th. XIII. p. I).

c) Est actus substantivus. Actus cognitionis potest esse vel accidentalis, vel substantivus sive substantialis. Actus accidentalis (sive sit realitas distincta a substantia cognoscentis sive modus eius) est ille qui potest adesse et abesse manente integra substantia cognoscentis, quique idcirco non est de eius intrinseca ratione, adeoque cum substantia quamdam compositionem saltem metaphysicam facit. Actus substantivus e contrario ille est qui ita identificatur cum substantia cognoscentis ut non possit abesse ab ea, sed sit de eius intrinseca ratione ita ut nullam cum eo compositionem vel metaphysicam faciat. Atqui talis est actus scientiae Dei. Nam 1° divina simplicitas compositionem metaphysicam ex essentia et modis excludit (Th. XIII. p. II); nequit ergo essentia Dei cum actu suae cognitionis compositionem metaphysicam facere. Sane 2° actus divinae scientiae est perfectio necessaria et de intrinseca ratione entis infiniti, cui proinde repugnat concipi posse tanquam perfectibile ab ulla perfectione; ergo actus scientiae

Dei non accidentaliter inest Deo, sed est essentialiter divina substantia, sive est actus substantivus. Ergo sicut essentia Dei est suum esse, ita essentia Dei est suum scire, et proinde suum esse est suum scire.

d) Est actus infinitus, h. e. capacitas divinae cognitionis nullo limite actu contineri potest: si enim actu limites haberet, esset actu finita, et cum essentia Dei sit sua cognitio, ipsa essentia Dei finita foret, quod repugnat.

e) Est actus independens: quia cum sit ipse Deus est ens a se, ideoque est actus improductus, qui nullam potest sui rationem in alio habere.

f) Est actus unus sive unicus: quia nequit scientia Dei pluribus actibus contineri, sive simultaneis, sive successivis. Non simultaneis, quia quamdam compositionem in Deo facerent, quod eius simplicitati repugnat; non successivis, quia mutationem in Deum inducerent, quod rursus ei repugnat. Non simultaneis aut successivis, quia in utraque hypothesi nullus actus esset infinitus, infinitum enim nequit multiplicari: repugnat autem actum scientiae Dei in se spectatum non esse infinitum.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. a) Non potest concipi ut egrediens a facultate cognoscitiva; non realiter, quia secus et haberetur compositio in Deo, et actus foret productus et dependens: quae repugnant. Nec ratione potest distingui in Deo facultas cognoscendi tanquam potentia, et scientia ut actus eius. Nam non debent concipi in Deo ea quae in suo formali conceptu includunt imperfectionem: potentia vero intelligendi ut talis est distincta ab actu, et dicit imperfectionem. Praeterea cum actus sit independens et a se, nullus est locus concipiendae facultati ipsum elicienti: atqui talis est actus scientiae Dei. Non vero negamus esse in Deo perfectionem omnem quae propria est vis intellectivae prout est vis, sed hanc dicimus esse totam in actu et cum actu identificatam ita ut quaevis potentialitas sit exclusa. Hoc modo frequenter a Theologis et Philosophis *intellectus divinus* nominatur.

Coroll. Ergo scientia Dei est ab aeterno tota in actu.

b) Ubi ratiocinium est, plures sunt actus: et cognitio parta ratiocinio est cognitio dependens a praecedentibus; atqui in Deo unus est actus, isque est independens: ergo.

c) Non coalescit ex compositione aut divisione idearum; quia ad id plures distinctae apprehensiones requiruntur: cognitio autem Dei unus est actus: ergo.

Neque inde inferas Deo deesse actum iudicii; ideae enim sunt materia circa quam versatur iudicium nostrum: formaliter vero est simplex actus mentis affirmantis aut negantis. Unica autem cognitione Deus apprehendit quidquid nos per plures ideas apprehendimus; cum illa autem unica cognitione identificatur actus iudicii: scilicet unus est actus apprehendens et iudicans, sive eminenter continens omnem perfectionem quae in nostra apprehensione nostroque iudicio continetur. Quare actus divini iudicii eo redire videtur, ut sit cognitio cum certitudine.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Comprehensio est gradus perfectissimus cognitionis, eoque redit ut 1° nihil sit in obiecto sive absolute, sive relative spectato quod lateat cognoscentem, atque 2° obiectum tantum intensive cognoscatur quantum in se cognoscibile est. Iam vero actus divinae scientiae pro quovis obiecto quod cognoscit est necessario comprehensivus. Nam obiectum vel est infinitum, vel finitum: si infinitum, cum et ipsa scientia sit infinita, haec ipsi adaequatur, ideoque illud tantum cognoscit quantum est cognoscibile: si finitum, illud divina scientia infinite excedit, multo ergo magis ei adaequatur: ergo

THESIS XIX^a

I Principium formale adaequatum divinae cognitionis est ipsa essentia Dei, sive scientia divina est ex se ipsa determinata et quidem necessario ad omnia cognoscibilia cognoscenda; atque adeo II quidquid praeter semetipsum Deus intelligit non est principium determinans divinae cognitionis, sed terminus et conditio tantum extrinseca ut divina scientia immutabiliter se habens ad illud referatur.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Principium formale cognitionis est id quod determinat intellectum ad cognitionem; cum enim intellectus noster sit veluti indifferens ad haec vel illa cognoscenda requiritur aliquid quo determinetur; hoc autem dicimus *principium formale* cognitionis, quod distinguendum est ab obiecto formali. Illud appellari solet *species intelligibilis*, quae in nobis proinde aliquid est ab intellectu diversum et accidentale. Principium vero formale *adaequatum* est id quod eatenus patet quatenus patet obiectum cognoscibile ab intellectu. Iamvero huiusmodi principium formale vel accipitur proprie prout dicit aliquid extrinsecum determinans intellectum ad cognitionem; et non potest habere locum in Deo. Nam 1° cum huiusmodi principio connexa est quaedam dependentia cognitionis ab eodem; scientia autem Dei est independens (Th. praeced. I p. e): 2° in Deo non est facultas intelligendi quae eliciat actum cognitionis quaeque proinde determinari possit. Vel accipitur improprie quatenus dicit rationem sufficientem cur cognitio sit huius vel illius rei; et sic hoc principium formale pro scientia Dei est ipsa essentia Dei.

Nam *a)* debet esse aliqua ratio cur scientia divina ad omnia cognoscibilia se porrigat; haec autem nequit esse aliquid praeter essentiam Dei, secus enim et accidens aliquid haberetur in Deo, et scientia divina esset dependens ab alio, quod omnino ipsi repugnat; scientia enim Dei quae est ipsa essentia divina debet esse omnino independens: ergo

id quod est ratio scientiae Dei est ipsa essentia Dei. Cum autem scientia et essentia Dei sint unum et idem, atque scientiae divinae repugnet quaevis ratio dependentiae, essentiam divinam determinare scientiam Dei nihil aliud significat quam scientiam Dei iam ex se esse determinatam ad cognoscenda omnia cognoscibilia, sive Deum sibi esse rationem sufficientissimam cur se et cetera omnia cognoscat.

b) Ideo requiritur species intelligibilis ut mens indifferens ad plura cognoscenda determinetur ad hoc vel illud cognoscendum; atqui scientia divina non potest esse indifferens, quia indifferentia haec est quaedam potentialitas et mutabilitas quae omnia abhorrent a divina natura. Ergo iam scientia Dei est ex se determinata; si ex se, ergo ratione essentiae suae; ergo. Est autem determinata *necessario* quia scientiae Dei, ut ex demonstratione liquet, repugnat indifferenter vel in potentia se habere. Determinata tandem ad omnia cognoscibilia quia cum infinita sit, nihil eam latere potest. Itaque essentia Dei est principium formale *adaequatum* cognitionis suae.

Quia vero principium hoc formale divinae cognitionis non est aliud ab ipso actu infinito cognitionis, hinc reapse nihil est medium inter actum cognoscentem et res cognitae, sed est solum actus cognoscens et obiectum cognitum.

DEMONSTRATIO II PARTIS. Obiectum cognitum principium est determinans cognitionem quatenus vel est ipsa species intelligibilis, vel est id unde ea species hauritur; ideoque cum obiectum est principium determinans, cognitio habet quamdam dependentiam ab ipso obiecto. Iamvero quidquid Deus cognoscit praeter seipsum nequit esse principium determinans eius cognitionem, quia nequit Deus prae actu suae cognitionis esse dependens a rebus. Sane principium adaequatum determinans eius cognitionem est ipsa essentia divina ut probatum est; ergo non est locus alteri determinanti.

Restat igitur ut obiectum cognitum sit tantum terminus et conditio extrinseca cognitionis. Terminus cognitionis est id quod cognoscitur; ergo omne obiectum est terminus cognitionis. Quod autem sit conditio extrinseca ita probatur.

Conditio extrinseca est ea quae nihil influit in actum physice spectatum, sed solum in eius terminationem, quatenus ratio est cur ad hoc potius quam ad illud cognitio terminetur. Iamvero proprium est cognitionis speculativae quatenus cognitio est, ut obiectum suum quoad rem quae percipitur supponat non faciat, id ergo quoque in cognitione divina valere debet. Igitur ut divina cognitio ad hoc vel illud obiectum terminetur requirit ut hoc vel illud obiectum sit cognoscibile, cuius proinde cognoscibilitas sive in statu purae possibilitatis, sive in statu existentiae est conditio terminationis actus divini.

Non est autem conditio intrinseca quia nullatenus influit in actum physice spectatum, nec influere potest cum actus ille sit Deus. Ex quo patet quomodo actus divinae scientiae immutabiliter se habeat ad omnia cognoscibilia extra se. Quod enim immutabilis sit liquet ex eo quod unus est, infinitus, Deus ipse. Quomodo autem id concipi potest, quod nimirum actus cognitionis divinae idem maneret licet alia existentia cognosceret quam quae reapse cognoscit, et licet nullas res existentes cognosceret, quod locum haberet si Deus mundum non creasset? Concipi potest advertendo nullam perfectionem advenire illi actui eo quod ea contingentia cognoscat. Quia cum ab ipsis non determinetur, nihil ab ipsis accipit quo perficiatur; cum autem sit ex se determinatus ad omnia cognoscenda nihil sibi ipse de novo tribuit cum ad ea terminatur. Ergo nullam perfectionem acquirit cognoscendo, nullamque proinde imperfectionem subit non cognoscendo. Itaque tota mutatio est in terminatione huius actus ad obiecta quae est relatio extrinseca Deo. Concipiendus est ergo unus infinitus actus qui idem manens, ad omnia ut possibilia necessario terminatur, quod si actu quoque ea existant, ea ut talia quoque complectitur intra amplitudinem suae cognitionis.

Dices: cognitio rerum est perfectio intrinseca cognoscentis; cum ergo deest aliqua cognitio, deest perfectio aliqua intrinseca; porro si aliquid non existat vel non sit futurum, deest certe huius rei cognitio in Deo, quae in

hypothesi contraria adesset: ergo aliqua intrinseca perfectio potest adesse vel abesse a scientia Dei, atque adeo non sola terminatio mutatur, sed intrinseca ipsa scientia Dei mutabilis est.

Respondeo. Scientia divina est iam per se expressio vitalis omnium rerum possibilium, omniumque modorum qui in statu realitatis possibiles sunt: eademque scientia ratione suae infinitatis, quae infinitis actibus aequivalet, repraesentare potest res ut actu existentes si actu sunt, ut pure possibiles, si non existunt, alterumque ex contradictoriis cuiusque rei sive existentiam, sive non existentiam semper cognoscit. Porro cognitio est perfectio intrinseca cognoscentis prout est expressio vitalis cogniti: si ergo idem secundum entitatem actus exprimat res existentes cum existunt, et res possibiles cum solum esse possunt, nulla realis perfectio accedit ac deperit Deo scienti, cum aliquid cognoscit ut existens quia est, aliquid non cognoscit ut existens quia non est. Sola ergo terminatio actus ad obiecta mutatur.

Coroll. Ergo ut aliquid Deus cognoscat, non requiritur eius rei existentia, aut realis praesentia, quia id postulatur pro ea mente cognoscente quae ab obiecto determinatur.

Nota. Ut significetur divinam essentiam esse principium formale cognitionis divinae pro quovis obiecto, Deus dicitur cognoscere omnia in se ipso h. e. per seipsum, et negatur cognoscere res in se ipsis h. e. ab ipsis cognitionem mutuari. Alio autem sensu dici potest Deus res in se ipsis cognoscere, ut postea videbimus.

Obiici potest: si ex obiectis cognitis nulla perfectio accedit divinae scientiae, etiam facta hypothese quod existentibus rebus Deus illas non cognosceret, nulla intrinseca perfectio Deo deesset; atqui hoc repugnat: ergo.

Resp. *Dist. maior. conditionalem.* Si ex obiectis cognitis nulla perfectio accedit scientiae Dei, et id est ex eo quod ei sit indifferens cognoscere, *transm. consequens.* Si id ex eo est quod iam scientia est ex se determinata necessario ad omnia cognoscenda, eaque ex se cognoscit, facta

hypothesi quod sint cognoscibilia, *neg. consequens*. Ratio est quia si in ea hypothese non cognosceret, non solum deesset extrinseca terminatio ad obiecta, sed etiam intrinseca determinatio ad cognoscenda omnia cognoscibilia; atque adeo in scientia Dei potentialitas haberetur. Hoc non accidit cum res non cognoscit, quia res non existunt; tunc enim scientia Dei est tota in actu non secus ac cum ea cognoscit si existunt; et omne discrimen tunc est prae relatione sive terminatione. Ceterum ut ex dictis patet, licet scientia divina rerum complectatur terminationem divini actus ad res, tamen haec terminatio non est ipsa scientia, quae est actus immanens intrinsecus Deo, qui ad res refertur relatione rationis.

THESIS XX^a

Obiectum necessarium et princeps divinae scientia ipse est Deus.

Spectamus nunc scientiam divinam quoad obiecta ad quae refertur.

DEMONSTRATIO. Obiectum cognitionis necessarium esse potest tum quoad specificationem tantum, tum etiam quoad exercitium: quoad specificationem tantum cum illud cognosci debet si aliquid cognoscendum est, quemadmodum est ratio entis saltem confuse percepta, vel cum illud cognosci debet ut secundum cognoscentis naturam perfecta sit scientia. Quoad exercitium quoque necessarium est illud obiectum, cuius actualis cognitio semper adesse debet. Secundum utrumque sensum accipimus modo obiectum necessarium cognitionis. Obiectum igitur necessarium divinae scientiae illud est, quod ratione suae perfectionis scientia divina requirit, et quod nulla in hypothese fieri potest ut Deus illud non cognoscat actu: atqui pro scientia divina huiusmodi obiectum est Deus: nam 1° scientia Dei est absolute necessario perfectissima, nequit autem esse perfectissima nisi obiectum cognoscibile perfectissimum cognoscat; hoc autem est ens infinitum, quod est Deus ipse; ergo scientia Dei habet

necessario pro obiecto Deum. 2° Quando habetur intellectus, obiectum cognoscibile praesens, et ratio determinans eius cognitionem, tunc obiectum illud necessario cognoscitur actu; atqui in Deo adest intellectus seu melius actus scientiae, essentia Dei est obiectum praesens ipsi quia identica ipsi, adest quoque ratio determinans eius cognitionem quae non est nisi divina essentia; ergo essentiam suam Deus necessario cognoscit, et quidem necessitate absoluta.

Est quoque obiectum princeps; nam obiectum princeps est illud quod per se primo intelligitur, et ratione cuius cetera; atqui talis est divina natura; nam ipsa per se immediate cognoscitur, cetera vero ratione sui, quatenus scientia divina ad cetera cognoscenda determinatur ab ipsa essentia divina, ut probatum est Th. praeced. Ergo essentia Dei est obiectum princeps eaque sola, ac proinde cetera praeter Deum sunt obiectum secundarium, quia a scientia divina attinguntur ratione essentiae suae.

Coroll. Cum Deus sit sua cognitio, intelligens seipsum intelligit suam cognitionem; ideoque intelligit se intelligere, haec autem est cognitio reflexa, ergo cognitio quam Deus habet sui ipsius est directa simul et reflexa. Non tamen est duplex cognitio, quia unus idemque actus est utraque formaliter; est directa quia cognoscit obiectum h. e. esse Dei; est reflexa quia hoc obiectum est ipsa cognitio; et quia hic actus est infinitus, sufficit una reflexio, sicut unus actus directus.

THESIS XXI^a

Cum alterum obiectum necessarium licet secundarium divinae scientiae sint possibilis; ut de his accurate disputemus, plura ex ordine statuenda sunt. Itaque I quod est purum possibile non est omnino idem ac nihil: II ratio vero entis quae pure possibili tribuitur, analogia est analogia attributionis ad ens reale.

DECLARATIO. Possibile est id quod existere potest. Atque id etiam de rebus existentibus dici potest, quod enim

est, esse potest. Possibile autem purum est id quod esse quidem potest sed tamen non existit. Possibile est concretum ex subiecto et forma ipsum denominante possibilitatis, quae identificatur ipsi subiecto. Subiectum quod est possibile, est reapse illud idem quod deinceps, si producat, existit, ut Petrus olim possibilis modo existens idem sunt; nam ea quae sunt fuerunt ipsa ab aeternoabilia, et possibile est quod esse vel produci potest; quod ergo producit idem fuit possibile. Differunt vero statu, prius enim res eadem est in statu possibilitatis, postea in statu realitatis. Recte Arriaga (Phil. Disp. 2. Metaph. Sect 2): « Id quod denominatur possibile est ipsum ens secundum omnem suam entitatem quam haberet si existeret. In hoc conveniunt fere omnes, quia esse possibile nihil aliud est quam posse produci, sed entitas realis, quae existit, est quae producit. » (et ibid. Sect. 1) « Id quod est possibile est quid distinctum a Deo (positive cum existit, negative cum est purum possibile), quia id quod est possibile est creabile, Deus autem non potest creari. »

Distinguenda sunt ergo tum aeterna cognitio possibilium, aeterna vis ea producendi, aeternum fundamentum eorum possibilitatis, tum eorum trium terminus; illa sunt realia, et ipse Deus; hic ab aeterno non existit, et est id quod formaliter dicitur possibile, de quo nunc loquimur.

Comparato possibili et impossibili, si possibile purum spectetur quatenus negat existentiam, ea non opponuntur sed ambo conveniunt, neutrum enim existit. Si spectetur vero possibile quatenus dicit id quod potest esse, impossibile quod non potest esse; tunc opponuntur contradictorie: possibile enim aequivalet huic disiunctivae: *quod vel potest esse vel etiam est*, cui contradictorie opponitur haec copulativa: *quod nec est nec esse potest*, quae est formula exprimens impossibile.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Nihilum vel est existentiae tantum, vel etiam essentiae (O. c. I. n. VIII). Cum possibile purum non existat, idem est ac nihil secundum existentiam, non quidem formaliter, sed materialiter, h. e. non se-

cundum rationem propriam eius rei quae possibilis dicitur, sed secundum statum in quo reperitur. Si vero spectetur nihilum secundum essentiam quoque, ideoque spectetur nihilum ex integro, manifestum est purum possibile non esse idem cum illo: et ideo absolute dicendum esse quod purum possibile non est omnino idem ac nihil. Sane nihilum secundum essentiam nec 1° esse aliquando potest, nec 2° potest per se concipi, hoc est nequit concipi conceptu proprio positivo, independenter a conceptu alterius tanquam elemento eiusdem; nam nihil concipitur per remotionem entis; nec 3° opponitur impossibili: atqui quod est purum possibile, 1° esse aliquando potest; 2° per se concipi potest, ideis propriis positivis, independenter a conceptu alterius rei tanquam elemento ipsarum, ut humanitas possibilis; ac 3° tandem opponitur impossibili. Ergo.

Dices: quod non est idem omnino ac nihil, recedens a nihilo accedit ad terminum ei oppositum, qui est esse reale, non potest vero accedere nisi participando gradum quemdam realitatis; ergo purum possibile est aliquid reale, quod tamen eiusdem definitioni repugnat.

Dist. M. accedit ad terminum oppositum qui est vel esse essentiae, vel esse existentiae, *conc.* qui est esse reale existentiae, *subd.* quatenus vel actu est, vel potest saltem actu esse, *conc.* quatenus tantum actu sit, *neg. Contr. m.* non potest accedere nisi participando gradum quemdam essentiae, aut existentiae et huius vel potentia, vel actu, *conc.* actu tantum, *neg.*

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Ratio quaedam entis pure possibili tribuitur, nam distinguitur ens in reale et possibile; atque hoc ipso quod possibile non est omnino idem ac nihil, rationem quamdam entis habere concipitur. Haec autem ratio entis in eo est sita 1° quod sit aliquid quod per se concipi potest; nempe aliquid est in ordine intelligibili, terminus per se existens cognitionis, non fictus sed obiectivus (cf. Th. seq. p. III): 2° in eo est sita quod ordinem habeat ad existentiam, nempe sit potentia existens. Utraque vero haec ratio unam perfectam constituit, ideo enim

est terminus per se cognitionis quia est aliquid quod existere potest. Iam vero manifestum est 1° quod possibili puro ratio entis non competit eodem modo ac existenti; huic enim competit quatenus non tantum potest esse sed etiam actu est, h. e. quatenus habet id in quo ratio entis formaliter consistit: possibili autem puro competit ratio entis quia esse potest, h. e. ordinem habet seu non repugnantiam ad id in quo formaliter sita est ratio entis: eadem scilicet ratio entis utrique competit, sed alteri actu, alteri potentia, ideoque diverso modo: non ergo possibile purum dicitur univoce ens cum existente. Nec tamen dicitur aequivoce, quia eadem est ratio quae de utroque praedicatur: nam possibile ideo dicitur quia habere potest existentiam realem quam actu existens habet; unde existentia realis vel actu, vel potentia est in utroque ratio cur ens dicatur. Restat igitur ut possibile purum dicatur ens analogice analogia attributionis ad ens reale. Sane ratio entis ei tribuitur quatenus dicit ordinem ad statum existentiae, cui per se competit ratio entis, hoc enim ordine sublato, ratione cuius ipsa possibilitas locum habet, nullo modo possibile esse aut terminus esse cognitionis potest; ergo ratio entis tribuitur possibili analogice analogia attributionis ad ens reale. Scilicet quod potest esse licet actu modo nihil sit, dicitur in statu quoque possibilitatis quodammodo ens, quia potest habere existentiam, secus ac nihil vel impossibile. Quia vero quod est possibile, in ipso statu possibilitatis dicitur intrinsece h. e. ratione sui hunc ordinem ad existentiam realem, in quo ordine tota ratio possibilitatis consistit, et cum propter hunc ordinem ratio entis ei tribuatur; sequitur ipsum dici ens analogice per formam intrinsecam, sive per intrinsecam denominationem.

Dices id quod analogiam ad alterum habet debere esse aliquid in se et aliud ab illo; at possibile est illud idem quod reale est si producitur, et dum possibile est tantum, non est aliquid in se.

Respondeo quod analogia inter possibile et existens intercedit ratione diversi status secundum quem ratio entis

praedicatur de eodem. Licet autem possibile in se sit nihil, h. e. non existat, est tamen aliquid in ordine intelligibilitatis in quo iam est id quod existere potest; idque sufficit ut ens analogice dici possit.

THESIS XXII^a

I Distincta duplici possibilitate extrinseca et intrinseca, II ad intrinsecam quod spectat, ea neque ab actuali existentia rerum pendet, III nec ab humano intellectu, IV nec a divina potentia, V aut voluntate, VI sed ex ipsis rerum essentiis emergit.

DECLARATIO I. PARTIS. Extrinsece possibile dicitur quod esse potest propter virtutem causae potentis illud producere; intrinsece possibile quod in se ipso formaliter habet rationem possibilitatis, licet non habeat a se ipso. Ratio ergo extrinsecae possibilitatis est virtus causae: ratio intrinsecae possibilitatis est id quo aliquid formaliter constituitur possibile. Prima est relativa, altera absoluta, quia pro prima possibile spectetur secundum ordinem quem habet ad causam, pro altera spectatur secundum se ipsum. Quaeritur in quo consistat haec ratio intrinsecae possibilitatis. Quaeri etiam posset utrum reapse adsit haec ratio. Verum 1° id satis liquet ex eo quod de ipsis rebus absolute spectatis possibilitas praedicatur, unde constat eas esse in se ipsis formaliter possibles, 2° vero id magis patebit ex solutione prioris quaestionis.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Dicimus itaque primo possibilitatem intrinsecam rei non pendere ab eius actuali existentia, h. e. rationem cur aliquid sit in se possibile non eam esse quia aliquando existit. Etenim 1° id quod modo existit, antequam existeret in se ipso spectatum vel poterat esse, vel non poterat esse, si non poterat esse, neque existet modo; si poterat esse, iam erat in se possibile citra existentiam; atque adeo existentia actualis non est ratio possibilitatis rerum. Sane 2° rationatum nequit in eodem ordine esse ratio suae rationis vel inadaequatae, atqui in